

сюжетах „ініціальні загадки мають практичне значення :зроби, принеси, збудуй, роздобудь тощо” [2, 231]. Героїня казки „Мудра дівчина” відгадувала загадки, які їй загадав пан: вигодувати курей, наткати полотна, прийти самій так, щоб і не голій, і не одягненій, і не їхати, і не йти, і з подарунком, і без подарунка.

В давнину уміння розгадувати загадки було ознакою розуму людини, який у народному світогляді ідентифікувався з хитрістю, яка на Україні „становить одну з найголовніших основ пологого парування... Розвиваючись в цілیم ряді поколінь, хитрість, як одна з ідеальних рис українця. Зайняла між іншими рисами таке видатне місце, що українець від своїх сусідів Великоросів дістав назву „хитрого хахла” [3, 3].

З часом загадка втратила свою ритуально-ініціальну функцію, вичерпала себе в обрядовості, набула розважального змісту і перейшла до жанру дитячого фольклору.

Література:

1. Березовський І.П. Загадаю – відгадай // Загадки. – К.: Дніпро, 1987.
2. Давидюк Віктор. Українські загадки в генетично-функціональному аспекті // Народознавчі зошити. – 1997. – № 4.
3. Дикарев М. Народна гутірка з приводу коронації 1896 року // Етнографічний збірник. – Львів, 1898. – Т. V.
4. Дмитренко М.К. Загадка // Восточнославянский фольклор. – Минск. – Наука і техніка, 1993.
5. Лихачов Д.С. Русские летописи и их культурно-историческое значение. – М.; Л., 1947.
6. Народні загадки / Упорядкування, передмова М.К.Дмитренка. – К.: Редакція часопису „Народознавство”, 1994.
7. Серяков М.Л. „Голубиня книга” – священное писание русского народа”. – М.: Алетейа, 2001.
8. Тайлор Э.Б. Первобытная культура: Пер. с англ. – М.: Политиздат, 1989.
9. Топоров В.Н. О структуре некоторых архаичных текстов, соотносенных с концепцией „мирового дерева” // Труды по знаковым системам. – Тарту, 1971. – Т. 5. – С. 37, прим. 54.
10. Топоров В.Н. К реконструкции „загадочного” прототекста // Исследования в области балто-славянской духовной культуры. Загадка текст. 2. – М., 1999.
11. Українські приказки, прислів'я і таке інше / Уклав М. Номис.–К., 1993.

УДК 613.96:378.014.15:354.11/.86(477)

Черненко О.М., Покалюк В.М.

СОЦІАЛЬНИЙ СТАТУС ТА ДОТРИМАННЯ САНІТАРНИХ ПРАВИЛ В ЖИТТІ КУРСАНТІВ

Анотація. Розглядається проблема щодо покращення стану здоров'я в підготовці майбутніх рятувальників до професійної діяльності, яка пов'язана з соціальним статусом та дотриманням гігієнічних норм впродовж навчання курсантів.

Аннотация. Рассматривается проблема гигиенической оптимизации состояния здоровья, в зависимости от социального статуса и придерживания санитарных норм курсантов в их профессиональном обучении.

Annotation. The problem of improvement of health in the training of future rescuers for professional activity is viewed, which is connected with the social status and hygienic norms during the studies.

Відомо, що хвороби сучасної людини на 45-50% визначаються соціальними факторами і способом життя людей.

Вікова структура курсантів обмежується 17 і 23 роками. Найбільшу групу (23,6±0,8%) складають курсанти у віці 18 років, а також 21 рік (21,5±1,4%).

Майже однакова питома вага курсантів у віці 19 (20,9±1,1%) і 20 (20,6±1,3%) років. Незначна частка курсантів вікової групи 22 (9,8±1,1%) років і дуже мала у віці 17 (2,1±0,1%) і 23 (1,1±0,1%) років. Отже, переважна більшість молоді починає одержувати спеціальну вищу освіту в структурі МНС у віці 18-21 років (86,8%), і дуже мала кількість молоді приступає до спеціального професійного навчання в 17, 22 (11,9%) і особливо у 23 і більше років (1,1%). Подібні вікові перепади на початку професійної освіти молоді змінюють у часі їхнє соціальне становлення, що може несприятливо позначатися насамперед на їхній соціально-психологічній поведінці і здоров'ї, особливо психічному. При цьому порушується безперервність стереотипу навчання і різко змінюються нервово-психічні навантаження, що позначається на характері адаптаційних процесів на початковому етапі навчання. Розтягнутість вікової структури курсантів, як правило, формує широкий спектр хвороб у силу наявності біологічної основи для виникнення адекватно-вікової патології.

Більшість курсантів ВНЗ МНС походять з родин кваліфікованих робітників (14,4% матерів і 56,5% батьків), некваліфікованих робітників (9,3% матерів і 15,4% батьків) та інженерно-технічних працівників (11,6% матерів і 13,3% батьків). На другій позиції за соціальним походженням знаходяться курсанти з родин медичних працівників (14,4% матерів і 2,4% батьків), державних службовців (14,3% матерів і 1,6% батьків), пенсіонерів і безробітних (10,8% матерів і 4,2% батьків), педагогічних працівників (9,7% матерів і 2,5% батьків), а також працівників сфери обслуговування (12,1% матерів і 1,0% батьків). На третій позиції знаходяться курсанти із сільських родин (2,0% матерів і 1,6% батьків), родин військовослужбовців та працівників МНС (1,2% матерів і 0,7% батьків) і творчих працівників (0,4% матерів і 0,2% батьків).

Інакше кажучи, переважна більшість курсантів формується за рахунок родин робітників та інженерно-технічних працівників – 71,9% і 13,3%, відповідно, по батьківській 23,7% і 11,6% по материнській лінії. Дуже мала питома вага курсантів сімейно орієнтованих (14,4% максимально).

Отже, соціальний спектр курсантів досить широкий, однак є виражена тенденція до його звуження у бік нижчих соціальних прошарків населення. Зважаючи на те, що для популяційного здоров'я людини сучасного суспільства характерний ефект соціальної анатомії, коли найгірші показники здоров'я спостерігаються в більш низьких соціальних групах населення, можна розглядати подібні особливості соціальної структури курсантів як можливий фактор валеологічного ризику вираженої значущості.

Соціально-освітній спектр батьків курсантської молоді також досить широкий. Однак батьки курсантів мають переважно середню спеціальну (27,9%), змішану середню і середню спеціальну (26,5%), а також загальну середню (19,3%) освіту. Тобто переважна більшість батьків курсантів (73,7%) має середню або

середню фахову освіту. Інша частина батьків (26,3%) належить до груп з вищою (4,4%), змішаною середньою спеціальною або загальною середньою і вищою (13,9% і 5,01%) освітою відповідно. Отже, структура освіти батьків також підкреслює те, що основною соціальною лінією формування курсантської молоді в спеціальних навчальних закладах є групи населення, які належать до середніх і нижчих соціально-освітніх прошарків населення.

Відомо, що здоров'я людини багато в чому закладається в утробному періоді, і провідне значення в цьому належить віку батьків у момент формування вагітності і пологів. При цьому вважається, що найбільш здорове покоління народжується у віці батьків від 18 до 30 років.

Переважає більшість курсантів (73,6-78,6%) народилася, коли батькам було 20-30 років. Однак значна частка курсантів народилася, коли батькам було більше 30 років (13,0-23,7%) і дуже невелика кількість (12,7-8,4%) курсантів, які народилися від дуже молодих батьків (до 20 років).

Така вікова структура батьків курсантів у період народження дітей свідчить про сприятливу біологічно-вікову основу здоров'я курсантів, тобто 87% курсантів народилися, коли вік матері складав 18-30 років.

Велике значення у формуванні здоров'я молоді відіграють сімейно-демографічні фактори, особливо тип і склад родини. Більше 50% курсантів (56,5±1,5%) проживають у повній нуклеарній родині, а ще 28,9±1,3% – у повній складній родині.

Однак досить велика кількість курсантів (14,8±1,0%) проживає у неповній родині. Відомо, що найбільше сприятливо позначається на процесах формування здоров'я підростаючого покоління проживання у повній і, особливо, у повній складній родині. Тому можна сказати, що за цим фактором досліджувані колективи має досить сприятливу валеологічну основу, тому що 85,4% курсантів виховуються в повних нуклеарних і складних родин. Однак у близько 15% курсантів тип родини може виступати як фактор ризику для їхнього здоров'я.

Найбільша кількість курсантів проживають у родин з 4-5 (63,3±1,41%) і 2-3 особами (31,9±1,41%). Тільки близько 5% (4,8±0,6%) проживають у великих родин (>5 осіб). Є достатньо доказів того, що найбільш ефективно йде процес формування здоров'я підростаючого покоління в середніх (4-5 осіб) і великих (більше 5 осіб) родин, і значно гірше в малих родин. Тому те, що близько 68% курсантів виховуються в середніх і великих родин, можна розглядати як сприятливе валеологічне явище. Однак те, що третина курсантів (31,9%) проживає у малих родин, свідчить про те, що склад родини може робити істотний внесок у формування хвороб даної популяції курсантів.

Серед батьків курсантів досить широко поширені шкідливі звички у вигляді паління і вживання міцних алкогольних напоїв. Так, не палять тільки близько 50% батьків. При цьому палять обоє батьків від 1 до 1,7% випадків, а також майже 49% батьків і від 1 до 1,6% матерів.

Несприятлива ситуація спостерігається з вживанням батьками міцних спиртних напоїв. Так, не вживають спиртні напої тільки 66,6% матерів і 35% батьків. Причому, помірно і дуже часто вживають міцні спиртні напої 0,2-5,4% матерів і 5,8-25,3% батьків. Подібна ситуація зі шкідливими звичками відіграє помітну роль у формуванні сімейних взаємин і сімейного психологічного клімату.

Як свідчать дані, погані або тільки задовільні взаємини курсантів зі своїми батьками існують, відповідно, у 0,6-14% і 8,3-12,9% курсантів.

При цьому конфліктні сімейні умови характерні для 17,7-27,5% родин, де проживають курсанти.

Добре відомо, що негативний сімейний клімат є сильним чинником ризику для здоров'я підростаючого покоління. Тому досить велика питома вага родин з несприятливим психологічним кліматом (22,3%) є несприятливим соціально-психологічним фактором для здоров'я курсантів.

У формуванні здоров'я людини в даний час ключову роль відіграє процес урбанізації, особливо коли він накладається на несприятливе екологічне середовище. Тому експозиція перебування курсантів у подібному середовищі може істотно визначати їхній рівень здоров'я.

Від 55,4 до 77,8% курсантів проживають у великому міському центрі більше 10 років, і тільки 29,7% (22,2-44,6%) – від 5 до 10 років.

Отже, переважна більшість курсантів тривалий період проживає у високоурбанізованому і несприятливому екологічному середовищі, що може виступати високозначущим фактором ризику для їхнього здоров'я.

Соціально-економічне і соціально-побутове середовище життєдіяльності курсантів характеризується наступними особливостями. Так, бюджет батьківських родин курсантів у 99,6% випадків знаходиться нижче прожиткового рівня, і лише в 0,5% випадків він вище прожиткового рівня.

Однак у силу того, що багато молоді працюють під час навчання, одержують стипендію, а також у зв'язку з перерозподілом сімейного бюджету батьків на користь дітей, які навчаються, матеріальний статок курсантів істотно вище сімейного. Особистий матеріальний статок нижче прожиткового рівня мають 41,5-54,6%, на рівні прожиткового рівня 44,3-57,1% і вище прожиткового рівня 1,1-1,4% курсантів.

Отже, економічні умови життєдіяльності більшості курсантів характеризуються дуже низькими (нижче прожиткового рівня) або низькими (на прожитковому рівні) показниками. Такі економічні умови, як правило, несприятливо позначаються на здоров'ї людини.

У той же час соціально-побутові умови життєдіяльності курсантів досить сприятливі. Так, 97% курсантів старших курсів проживають у власних домобудівлях (40,4%) або окремих чи комунальних квартирах, що знаходяться в гарному (80,5%) або задовільному (18,6%) технічному стані, тобто відповідних за основними параметрами до гігієнічних норм.

Однак рівень санітарно-технічного благоустрою сімейного житла, особливо за такими показниками, як централізоване водопостачання і каналізація, невисокий – цілком упоряджене житло складає тільки 45,7%, частково 44,6%, а 9,7% є невпорядкованим.

У формулі здорового способу життя людини ключову роль відіграє гігієнічно раціональний добовий режим життєдіяльності. Особливе значення має режим дня в життєдіяльності курсантської молоді. Дотримуються цілком гігієнічно раціонального режиму дня тільки 8,5% курсантів, а цілком не дотримуються – 66,1%. Однак частина курсантів дотримується окремих режимних факторів протягом дня (25,4%).

Велика питома вага курсантів, які не вкладаються у межі гігієнічно раціонального режиму дня, визначається вираженими особливостями у структурі сформованого способу життя курсантів, особливо за окремими його факторами. Так, більше 62,0±1,4% курсантів перебувають на свіжому повітрі не більше

2-х годин, а $8,7 \pm 0,8\%$ знаходяться на свіжому повітрі менше 1 години. І тільки 29,3% курсантів перебувають на відкритому повітрі 3 і більше годин протягом дня. Найбільші відхилення цього фактора від параметрів здорового способу життя характерні для 18-ти, 19-ти і 20-літніх курсантів. Серед 18 і 19-літніх курсантів найбільша кількість тих, хто протягом дня перебуває на свіжому повітрі до 1 години (14,1-14,2%), а серед 18-ти і 20-літніх найменша кількість тих, хто перебуває на свіжому повітрі 3 і більше годин щодня – (17,2% і 18,8%).

Крім того, серед 18-20 літніх курсантів середня кількість тих, хто щодня перебуває на свіжому повітрі, знаходиться в межах 22%, а для 21-23-літніх вона складає 32,3%.

Фактичний спосіб життя курсантів характеризується низькою фізичною активністю. Систематично віддають перевагу фізично активній формі відпочинку тільки $10,5 \pm 0,9\%$ курсантів, займаються щодня гімнастикою $16,8 \pm 1,1\%$, а спортом – $22,5 \pm 1,2\%$ осіб. Найбільша питома кількість тих, хто займається спортом, спостерігається серед 17-19 літніх, а істотне зниження кількості тих, хто займається спортом, відбувається у старших вікових групах курсантів, починаючи з 20 років. Серед курсантів різних вікових груп дуже мала кількість тих, хто систематично віддає перевагу щоденному фізично активному відпочинку (5,6%). У той же час, серед усіх вікових груп курсантів різко превалює змішаний характер відпочинку – фізично активно-пасивний.

Для великої кількості курсантів характерні різні порушення сну. Так, $12,0 \pm 1,0\%$ курсантів систематично мають украй недостатній за тривалістю сон (5-6 годин), а в $52,5 \pm 1,5\%$ він складає тільки 6-7 годин, тоді як вікова норма дорівнює 8-9 годинам. Інакше кажучи, 64,5% курсантів мають недостатній за тривалістю нічний сон, і тільки у 35,5% курсантів тривалість сну знаходиться на рівні вікової гігієнічної норми.

Особливо сильно страждає тривалість сну у 18-літніх курсантів. Серед цієї вікової групи 77% осіб мають тривалість сну нижче гігієнічної норми (8-9 годин). Також істотно скорочений сон у 69-71% 19, 20 і 22 літніх курсантів, і трохи менше – у 21 літніх.

У 37,4% курсантів відзначаються різні види безсоння. Особливо такі порушення характерні для старших вікових груп (21 і старше), а також для 19 і 20 літніх осіб, де питома вага курсантів, які страждають на безсоння, складає 39,4-44,7%.

Крім тривалості сну, у курсантів значно порушений характер сну. Результатом зазначених порушень сну є досить висока частота серед курсантів головного болю. Часто страждають на головні болі 24,6% курсантів, особливо це характерно для молодших (18-19 років) і старших (21 і старше) вікових груп курсантів, серед яких питома вага тих, хто часто страждає на головні болі, складає 26,8-28,2% і 31,7% відповідно.

Крім цього, 53,0% курсантів періодично відчувають головні болі. Іншими словами кажучи, тільки 22,4% курсантів практично не страждають на головні болі. Сильно страждає у курсантів організація харчування. Так, нормальну кратність прийомів їжі (3-4 рази) мають тільки 62,6% курсантів, для більш ніж $34,2 \pm 1,4\%$ характерна вкрай недостатня (1-2 рази) кратність, а для 3,2%, навпаки, надлишкова – (5 і більше разів) кратність прийомів їжі. Більше того, 85,5% курсантів приймають їжу безсистемно у часі.

Всі обов'язкові складові елементи режиму харчування (сніданок, обід, полуденок і вечерю) мають постійно тільки 56,9-69,1% курсантів, а всі 4 елементи

– 20,3± 1,2%. Інші курсанти або взагалі не мають (34-36,4%), або мають усі складові частини режиму харчування періодично (27,5-43,3%). Особливо істотним недоліком режиму харчування курсантів є те, що частина з них не має постійно сніданку (8,4%), обіду (4,3%) і вечері (3,4%).

Серед курсантів досить значно поширені такі шкідливі звички, як тютюнопаління і вживання спиртних напоїв. Рівень розповсюдженості тютюнопаління залежить від віку і статі і коливається серед жінок-курсантів від 3,2% до 11,3%, а серед чоловіків-курсантів – від 25% до 52%. При цьому питома вага курсантів як чоловіків, так і жінок, які палять, зростає у старших вікових групах, особливо після 20 років, тобто до старших курсів навчання.

Інтенсивність паління курсантів також дуже істотно збільшується з віком. Так, після 19 років питома вага курсантів з інтенсивним палінням (більше 10 сигарет на день) збільшується в залежності від віку на 11,2-20,0%. Не вживають спиртні напої 33,9%, вживають помірно і часто від 1,0 до 6,5%, а рідко – 20,8-37,8% курсантів. Кількість курсантів, які часто і помірно вживають спиртні напої, істотно збільшується у старших вікових групах – у 20 і більше років.

Таким чином, досить велика питома вага нездорових форм у способі життя курсантів є істотним чинником ризику для їхнього здоров'я.

Висновки:

1. Віковий склад курсантів знаходиться в межах 17-23 років з перевагою 18-21-літніх осіб (86,8%), а вік батьків у період народження дітей складає 18-35 років з вираженим превалюванням 20-30 літніх (28,6%). Він формується на основі широкого соціального спектра населення (11 соціальних груп) з вираженим превалюванням таких соціальних шарів населення, як некваліфіковані робітники, кваліфіковані робочі й інженерно-технічні працівники (35,3% матерів і 85,2% батьків), при переважній загальній середній, середній спеціальній, змішаній середній і середній фаховій освіті батьків (73,7%).

2. Більшість курсантів проживає у повній нуклеарній (56,5%) і в повній складній родині (28,9%) зі складом у 2-3 (31,9%) і 4-5 (63,3%) осіб.

3. Серед батьків курсантів досить широко поширені шкідливі звички: палять 49% батьків та 1-1,6% матерів, вживають помірно і дуже часто міцні спиртні напої 0,2-5,43% матерів і 5,8-25,3% батьків.

4. Психологічний клімат батьківських родин курсантів характеризується досить високою питомаю вагою конфліктних родин (17,7-27,5%), а також наявністю родин з поганими або напруженими взаєминами дітей-курсантів з батькам (близько 10%).

5. Більшість курсантів проживає більше 10 років (55,4-77,8%) у високоурбанізованих і екологічно несприятливих умовах з недостатнім економічним і матеріальним забезпеченням.

6. У способі життя курсантів велика питома вага гігієнічно нераціональних факторів життєдіяльності: не дотримується цілком (66,1%) або великою мірою (25,4%) гігієнічно раціональний добовий режим, у більшості курсантів (близько 70%) недостатнє перебування на свіжому повітрі, низька рухова активність (77,5%), недостатній за тривалістю сон (64,5%), спостерігається безсоння в 37,4% осіб, у багатьох порушений режим харчування (34-86%), серед них досить поширені такі шкідливі звички, як тютюнопаління (3,2-11,3% жінок і 25-52% чоловіків) і часте вживання міцних спиртних напоїв (1-6,5%).

Література:

1. Батясов В.Ю. Комплексное социально-гигиеническое исследование состояния здоровья студентов технического вуза: Автореф. дис. канд. мед. наук.14.02.01 – Казань, 2002. – 22с.
2. Грошева Т.Н., Веселова В.Е., Боровкова Л.А. Социально-гигиенические исследования образа жизни и состояние здоровья студентов-медиков // Гигиена и санитария. – 1990 – №6. – С. 47-49.
3. Ляхович А.В., Медведь Л.М., Егозина В.И. Изучение уровня санитарной культуры студенческой молодежи // Сов. здравоохран. – 1990.- №12. – С. 32-36.
4. Орлов Е.В. О влиянии образа жизни курсантов воинских частей на их самочувствие // Военная профилактическая медицина. Проблемы и перспективы. 1-й съезд военных врачей медико-профилактического профиля Вооруженных Сил Российской Федерации. Труды съезда. СПб., 2000.- С. 338-339.
5. Розенфельд Л.Г., Харисова И.М.. Комплексный анализ социологического исследования вредных привычек студентов вузов // Гигиена и санитария. – 1998 – №4. – С. 31-35.

УДК 37(09)

Шуляк С.А.

ФЛОРОЛЕКСЕМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ОБРАЗІВ ДУХОВНОГО СВІТУ ЛЮДИНИ У ПОЕТИЧНІЙ МОВІ ЄВГЕНА ГУЦАЛА

***Анотація.** У статті визначено флоролексеми на позначення образів духовного світу людини. Досліджено специфіку їх образно-визначальних конотацій та особливості функціонування у мовностилістичній системі Євгена Гуцала.*

***Аннотация.** В статье определены флоролексеммы для обозначения образов духовного мира человека. Исследована специфика их образно-определяющих коннотаций и особенности функционирования в стилистической системе Евгения Гуцала.*

***Annotation.** In the article the florolexemes on the denotation of the human-being spiritual world images are grounded. The specific features of their image connotations and peculiarities of functioning in the language and stylistic system of Evgen Gutsal are investigated.*

Питання функціонування системи флоролексем у поетичних текстах стало об'єктом зацікавлення багатьох лінгвістів. Семантико-словотвірному вивченню назв рослин приділяють увагу С.Л. Адаменко, А.І. Капська, Л.О. Симоненко. Флоризми розглядалися як компоненти порівнянь, метафор, фразеологізмів дослідниками Н.І. Варич, Л.В. Голоюх, В.С. Калашником.

Об'єкти рослинного світу опоетизовувалися ще з того часу, як людина почала усвідомлювати прекрасне в навколишньому середовищі. На функцію флоролексем відбивати красу в культурно-національній традиції звернули увагу В.І. Кононенко, Є.Г. Ковалевська, І.В. Качуровський та інші автори. Я.В. Закревська, Л.О. Симоненко, І.В. Сабадош простежують формування системи ботанічних номенів в українській мові.

У лінгвістичній науці досі немає одностайної думки щодо класифікації найменувань на позначення рослинних реалій. Тому існують такі терміни на